

LUCENA, Cláudio. Collective Rights and Digital Content: The Legal Framework for Competition, Transparency and Multi-territorial Licensing of the New European Directive on Collective Rights Management

Springer International Publishing, 2015. ISBN 978-3-319-15910-2.

Lucie Straková*

Úvod – Směrnice o kolektivní správě

Evropský parlament a Rada Evropské unie přijaly 26. února 2014 Směrnici 2014/26/EU o kolektivní správě autorského práva a práv s ním souvisejících a udělování licencí pro více území k právům k užití hudebních děl online na vnitřním trhu (dále jako „*směrnice o kolektivní správě*“ nebo též „*Směrnice*“). Jedná se o první ucelený text vydaný Evropskou unií k úpravě oblasti kolektivní správy. Ačkoliv prvotní živá debata o tématu byla poměrně záhy nahrazena rozpravami o problematice osobních údajů a následně o směrnici o autorském právu na jednotném digitálním trhu, jedná se o téma stále vysoce aktuální a v literatuře poměrně opomíjené.

Cílem směrnice je sjednotit praxi v rámci předmětné úpravy a zejména stanovit určitý minimální standard pro vykonávání činnosti kolektivních správců, poskytování služeb autorům a informovat o průběhu a způsobu výkonu kolektivní správy zejména autory, respektive nositele majetkových práv předmětů ochrany, nebo spolupracující kolektivní správce.

1 Proměny kolektivní správy v moderní době

Kolektivní správa je dlouhodobě oblastí, která čelí mnohé kritice, zejména z důvodu nedostatečné transparentnosti vykonávaných činností, nespravedlivého rozdělování vybraných autorských poplatků nebo z důvodu monopolního postavení a nedostatku konkurence na poli kolektivní správy.

Moderní technologie na poli autorského práva mohou působit dvěma směry. *Jednak* jako výzva, určitá překážka pro dosavadní fungování systému, která (alespoň potenciálně)

* Mgr. Bc. Lucie Straková, doktorandka, Katedra občanského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Civil Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: luciestrakova@mail.muni.cz

nutí ke změnám, přizpůsobení a adaptaci aktuálního poptávce. Frapantní je tento požadavek zejména vzhledem ke generaci *born digital*.¹ Ti, kteří se narodili do světa, ve kterém není autorské dílo svázáno s hmotným substrátem, kde všechny potřebné nástroje ke každodennímu životu lze nalézt na internetu, ať už se jedná o uživatele nebo autory, těžce chápou, že inherentní součástí prostředí komercializace autorských děl je systém kolektivní správy, jenž s minoritními obměnami funguje v podobě, v jaké vznikl v 18. století.

Ačkoliv se moderní technologie představily ponejprve jako něco, čemu se musí kolektivní správa přizpůsobit, a co komplikuje její dosavadní fungování, *druhým* směrem, kterým momentálně mohou působit, je právě realizace a zefektivnění kolektivní správy v jejím originálním smyslu.

Oblast kolektivní správy je v rámci odborné literatury, jak bylo zmíněno již výše, pokryta pouze spíše.² V tomto ohledu je práce Cláudia Luceny³ vítanou bílou vránou, o to více, že se zabývá zřídka adresovanými oblastmi kolektivní správy, jako jsou soutěžní aspekty, transparentnost a taktéž poměrně novou oblastí multiteritoriálního licencování. Publikace většinu příkladů ilustruje na hudebních dílech, což je vzhledem k tomu, že hudba je pravděpodobně nejvíce dotčenou oblastí moderními technologiemi a novými způsoby tvorby, sdílení a spolupráce, pochopitelné. K tomu se pojí i aspekt pojednání o licencích udělovaných pro více území k právu užití k hudebním dílům online.

Práci lze rozdělit na dvě logicky provázané části. První část se zabývá zejména historickými aspekty kolektivní správy, analyzuje motivace, které provázely její vývoj, a zkoumá nové modely, které se vytvářejí v prostředí moderních technologií a které zasahují

1 Více viz PALFREY, John G. a Urs GASSER. *Born digital: understanding the first generation of digital natives*. New York: Basic Books, 2008. ISBN 978-0-465-00515-4.

2 Dlouhodobě nejkompaktnější studii, zabývající se kolektivní správou zejména v evropském a americkém prostředí, je monografie editovaná Danielem Gervaisem. GERVAIS, Daniel J. (ed.). *Collective management of copyright and related rights*. Third edition. Alphen aan den Rijn, the Netherlands: Kluwer Law International, 2016. ISBN 978-904-1154-415. V českém prostředí je poslední monografií, vydanou na toto téma, práce Tomáše Matějčného: MATĚJČNÝ, Tomáš. *Kolektivní správa autorských práv*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, Pro praxi, 126 s. ISBN 978-80-7380-528-9. Z dalších prací lze zmínit HARTMANOVÁ, Dagmar. *Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským: historicko-teoretická studie: výklad platné právní úpravy včetně porovnání s právní úpravou vybraných evropských zemí, současně právní aspekty kolektivní správy*. Praha: Linde, 2000. ISBN 978-807-2012-183, která je však již částečně neaktuální z důvodu novelizace zákona č. 121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) (dále jen „autorský zákon“), případně pak komentářovou literaturu nebo vysokoškolské učebnice.

3 Cláudio Lucena je profesorem a bývalým děkanem právnické fakulty Paraíba State University v Brazílii, v současné době působí ve výzkumném centru, které se zabývá budoucností práva (Center for the Future of Law) na Universidade Católica Portuguesa v Lisabonu. Působí v mnoha mezinárodních organizacích zabývajících se internetem, moderními technologiemi a budoucností práva, mj. je akreditovaným pozorovatelem Internet Governance Forum v Ženevě, členem Octopus Cybercrime Community of Experts of the Council of Europe, portugalské a brazilské kapitoly Internet Society a členem International Law Association.

do oblasti kolektivní správy. Místy až částečně psychologický rozbor aktérů na zkoumaném poli⁴ přispívá k vykreslení situace, ve které se autoři, uživatelé a kolektivní správci dnes nachází. Autor práce vhodně poznamenává, že pro učinění vhodných změn v současném systému je třeba vnímat posun, který se udál ve vnímání aktérů a v možnostech, které digitální technologie přinášejí.

Kolektivní správa se nutně musí přizpůsobit výzvám, které dnešní technologie přinášejí. Lze podotknout, že tato žádost by neměla být vnímána jako rozmar autorů či uživatelů, kteří s takovými technologiemi pracují, taková změna se ukazuje být zcela esenciální pro další fungování kolektivních správců jako zprostředkovatelů a subjektů pečujících o autorská díla a rozvoj kultury obecně.⁵ Druhá část se pak zabývá přímo novou právní úpravou v rámci Evropské unie, přičemž nejprve uvádí čtenáře do kontextu problémů či situací, které jsou předmětem Směrnice a následně tyto subsumuje pod text Směrnice a uvádí, jak Směrnice předestřené oblasti upravuje, a to spolu s doplňujícími informacemi o možném dalším vývoji a návrhy *de lege ferenda*.

2 Soutěžní aspekty, transparentnost, multiteritoriální licence

Autor se zaměřuje na několik zásadních otázek, se kterými se kolektivní správa potýká, které v práci postupně rozebírá. V souladu s analytickou a srovnávací povahou práce se ke každé z nich několikrát vrací ve světle přidaných argumentů. Tato recenze se bude soustředit na vybrané problémy, které jsou v odborné literatuře zabývající se kolektivní správou zastoupeny méně často. Jedná se o soutěžní aspekty kolektivní správy, otázky transparentnosti a čím dál více aktuální otázky multiteritoriálních licencí. Tyto tři oblasti jsou také nosnými tématy celé publikace, jedná se o problémy, které byly – ač existující po celou dobu – v minulých desetiletích takřka výlučně ponechány bez zásahů.⁶

První z nich jsou soutěžní aspekty kolektivní správy. Častým předmětem systému kolektivní správy je jeho faktická monopolní povaha.⁷ Tato otázka byla na úrovni Evropské unie předmětem debat již několikrát, dávno před účinností směrnice o kolektivní správě. Směrnice potvrzuje, že cílem je zajištění konkurence mezi kolektivními správci,

4 Zejm. kapitola 2.1 Digital technologies allow new forms of social interaction a kapitola 2.2 Enhanced interaction opens new collaboration possibilities.

5 Srov. BODÓ, Balázs, Daniel GERVAIS a João Pedro QUINTAIS. Blockchain and smart contracts: the missing link in copyright licensing? *International Journal of Law and Information Technology* [online]. 2018, roč. 26, č. 4, s. 311–336 [cit. 4. 2. 2019]. ISSN 0967-0769. DOI 10.1093/ijlit/eay014. Dostupné z: <https://academic.oup.com/ijlit/article/26/4/311/5106727>

6 LUCENA, Cláudio. *Collective Rights and Digital Content: The Legal Framework for Competition, Transparency and Multiterritorial Licensing of the New European Directive on Collective Rights Management*. Springer International Publishing, 2015, s. 17. ISBN 978-3-319-15910-2.

7 V českém právním řádu je monopol kolektivních správců zakotven *ex lege*, kdy oprávnění k výkonu kolektivní správy není možno udělit k témuž předmětu ochrany, k němuž již má oprávnění jiný kolektivní správce (srov. v § 96a odst. 3 písm. d) autorského zákona).

což povede k zajištění lepších služeb pro nositele práv.⁸ Lucena např. upozorňuje, že Směrnice přímo vyvolává určité otázky z oblasti soutěže. V čl. 32 Směrnice stanovuje, že vysílatelé rozhlasového a televizního vysílání jsou vyloučeni z možného poskytnutí multiteritoriální licence kolektivním správcem, který na základě dobrovolného sloučení práv uděluje takové licence.⁹ Důvodem by pak mělo být, že takové povolení je již součástí licence udělené kolektivními správci vysílacím společností. Toto ustanovení neušlo ani pozornosti kolektivních správců. Britský kolektivní správce PRS for Music označil toto ustanovení za narušující hospodářskou soutěž.¹⁰ Ustanovení v nezměněné podobě nicméně součástí Směrnice zůstalo.

Dalším velkým tématem jsou otázky transparentnosti. Tento aspekt je odjakživa nejsilnějším bodem mezi kritiky kolektivní správy. Důvodem je zejména absence transparentnosti finančních a administrativních procesů v organizacích kolektivní správy, stejně jako veřejná nedostupnost jakýchkoliv informací o fungování těchto organizací. Kolektivní správci jsou často cílem útoků kvůli neprůhlednosti procesů, absenci mechanismů pro spravedlivý výpočet odměn nebo kvůli neoprávněnému nakládání se spravovanými prostředky. Tato tvrzení autor dokládá mj. také příslušnými rozhodnutími Soudního dvora Evropské unie, případně stanovisky Komise.¹¹ V roce 2008 italská organizace kolektivní správy ztratila kvůli špatné investici prostředků zastupovaných autorů 35 milionů EUR.¹²

Směrnice oproti dřívějším připravovaným dokumentům obsahuje soubor ustanovení, která by měla pomoci zajistit větší transparentnost činnosti kolektivních správců. S tímto tvrzením však nelze bez dalšího souhlasit. Ačkoliv Směrnice stanovuje určitý rámec hráčům v této oblasti, samotná právní úprava není pro kýžené změny postačující. Je třeba, aby se o takový vývoj zasazovali zúčastnění, tedy zejména kolektivní správci, případně orgány, vykonávající dozor nad danou oblastí.¹³ Ačkoliv autor studie rozebírá jednotlivá ustanovení Směrnice, která se transparentností organizací kolektivní správy zabývají, chybí v této části jednak hlubší formulace názorů autora, a pokud již se vyskytnou, tak jejich podložení odbornou literaturou, která by jeho tvrzením dala ještě větší váhu. Zejména v kontextu s jinými kapitolami působí tato skutečnost rušivě. Autor kapitolu

8 Kolektivní správa musí být v souladu s podmínkami nastavenými čl. 101 a 102 Smlouvy o fungování Evropské unie.

9 Čl. 32 Směrnice.

10 PRS FOR MUSIC. *Position Paper: Proposal for a Directive on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Uses in the Internal Market ("CRM Directive")* [online]. March 2013 [cit. 19. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.prsformusic.com/-/media/files/prs-for-music/corporate/crm-directive-prs-for-music-mar-2013-english.pdf>

11 Zejm. kapitola 4.3.2 Transparency and accountability.

12 LUCENA, op. cit., s. 25.

13 V České republice se jedná zejm. o Ministerstvo kultury, které je dozorovým orgánem pro kolektivní správu práv.

uzavírá poněkud zjednodušujícími prohlášeními, že problémy s transparentností se v rámci kolektivní správy budovaly již více než staletí, Směrnice by tak měla naplnit úlohu prakticky prvního instrumentu, který tento trend zvrátí.

Třetí adresovanou oblastí je problematika teritoriality, zejména ve vztahu k multiteritoriálním licencím. Jak zmiňuje i Ian Hargreaves již ve své studii z roku 2011,¹⁴ je šokující, že ani jednadvacet let po založení jednotného digitálního trhu Evropské unie není možné poskytovat autorskoprávní obsah skrze jeden kanál celou Evropou.

Lucena zdůrazňuje, že se kolektivní správci napříč Evropou již dříve pokusili vytvořit fungující systém, který by licencování pro více území umožňoval. Komise však znemožnila fungování tohoto uskupení z důvodu nedovoleného jednání ve vzájemné shodě. Těchto dvacet čtyři kolektivních správců¹⁵ tedy nemohlo nabízet spravovaný obsah i přeshraničním subjektům a bylo omezeno na národní teritorium. Problematickou v tomto případě byla i doložka, který upravovala smluvní vztahy mezi danými kolektivními správci tak, že práva mohla být udělena pouze pro území stran dané dohody.¹⁶

Cílem Směrnice je odstranit bariéry, které prozatím licencování pro více území provázely, aby mohl být kreativní obsah na internetu dostupný rychleji, levněji a přístupněji pro všechny zúčastněné aktéry. Jedná se o náročný úkol, neboť do této oblasti zasahují další problematiky, jako např. výše zmíněná hospodářská soutěž mezi kolektivními správci a nutnost všechny relevantní zájmy pečlivě vybalancovat. Autor studie vhodně podotýká, že otázky teritoriality jsou palčivým problémem i nyní, existence multiteritoriálních licencí pak se svým online a ubikvitním charakterem předmětů ochrany přinese ještě další aspekty, které budou pravděpodobně katalyzátorem pro další diskuzi ohledně jurisdikcí, přeshraničních autorských odměn a soudních sporů zahrnujících tyto nové instituty. Směrnice v tomto případě nepochybně není univerzálním nástrojem, který by veškerými odpověďmi na vznikající otázky disponoval, bude proto nutné počkat na další, zejména praktický, vývoj v této oblasti.

Závěr

Celkově lze ocenit práci autora zejména vzhledem ke zpracování oblastí, které jsou mnohdy odbornou literaturou ve vztahu ke kolektivní správě opomíjené. Práce je pojata jako srovnání stavu kolektivní správy ve vymezených aspektech před účinností o kolektivní správě a stavem, který sleduje směrnice o kolektivní správě, jenž je obecně v souladu i s představami autorů a uživatelů. Čtenář po přečtení práce zalituje, že není

¹⁴ HARGREAVES, Ian. *Digital Opportunity: A Review of Intellectual Property and Growth*. UK Intellectual Property Office [online]. 2011, May 2011, s. 35 [cit. 11. 2. 2019]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32563/ipreview-finalreport.pdf

¹⁵ LUCENA, op. cit, s. 28.

¹⁶ Ibid.

rozsáhlejší a nezabývá se i dalšími aspekty, které nová směrnice adresuje – např. licencování pro nekomerční účely,¹⁷ aktivity kolektivních správců v rámci sociálních, kulturních a vzdělávacích účelů¹⁸ nebo role nezávislého správce práv.¹⁹ Autor studie navíc limitaci rozsahem sám v závěru zmiňuje.

Práce je relativně úzce zaměřená, nelze tedy říci, že ji doporučuji ke studiu všem z řad právnícké veřejnosti (jak bývá často zvykem). Obecně však lze práci doporučit k pozornosti těm, kteří se pohybují v oblasti autorského práva nebo se chtějí dozvědět více o prostředí, v němž dnes autorská díla vznikají a co ovlivňuje jejich další životní cyklus. Cenná bude zejména pro ty, kteří se chtějí blíže seznámit s okolnostmi a vlivy, které provázely vytváření a vznik směrnice o kolektivní správě nebo mají zájem o poměrně zřídka (sic!) rozebírané aspekty ve spojení s kolektivní správou, jako jsou právě aspekty soutěžní a problematika teritoriality. Jako zdroj inspirace může dílo sloužit i v úvahách nad úpravou právního rámce Ministerstvu kultury, které vykonává dohled nad ochranou hospodářské soutěže, neboť tuzemská odborná literatura v této specifické oblasti prakticky neexistuje. Zajímavou by pak do budoucna byla navazující analýza zkoumající, jak se situace proměnila nyní, kdy je Směrnice již delší dobu účinná.

¹⁷ Rec. 19 Směrnice.

¹⁸ Např. čl. 16 odst. 6 Směrnice.

¹⁹ Čl. 3 b) Směrnice.